

УЗ НЕПРЕКИДНЕ БОРБЕ ПРЕКО ПЛАИНСКИХ СЕЛА АРИЉСКОГ СРЕЗА

Првог децембра 1941. године колона преосталих бораца Чачанског партизанског одреда враћала се са Златибора у правцу Ариља. Чули смо да је на територију ариљског среза већ стигао Трнавски батаљон, а да је тамо и део Краљевачког одреда, а с њима и борци Ариљског батаљона. Нисмо још знали где се ове Јединице налазе, али смо одмицали лагано посрћући по снегу.

Са нама је стари отац професора Миливоја Урошевића, из Доње Трпче. Пошао је са сином у партизане и повлачио се с нама још од Чачка. На ногама су му кондуре од аутомобилске гуме које се клизају по снегу и старац стотинама пута посрће и пада. У руци му је нека тојага па се поштапа, али пушку с рамена не скида. Млађи борци га питају зашто се он тако матор пентра по овим брдима а он одговара кратко: „Псима се не може веровати“. За Немце и четнике није имао другог израза. Имао је ратничког искуства. Млађе је подучавао како треба заузети заклон, како се чувати, како пребацивати на ватреном положају.

Стигли смо у Добраче, преноћили у школи и одморили се. Била је то прва мирнија ноћ од почетка повлачења.

Сутрадан смо обавештени да Немци иду према селу. Изашли смо из школе и распоредили се по једној коси. Полегали смо у доста дубок снег и од снега направили заклоне. Убрзо су око нас почеле да падају немачке минобацачке гранате. Повукли смо се у шуму и ту се утишали. Немци су извршили на косу где су били заузели први положај. Нас нису ни чули ни видели. Кад су се добро приближили, наши митраљесци су осули ватру. Неколико немачких војника је убијено и неколико рањено. Они су се повукли. Да су имали више губитака видели смо по крвавим траговима на снегу. Од наших је погинуо екипом батаљона Милан Филиповић, правник из Жевице. Сахранили смо га у школском дворишту. Једна немачка граната нам је пала у казан кухиње па смо остали без вечере. Сазнали смо касније да су Немци имали намеру да одавде изврше опкољавање свих партизанских јединица које су се тих дана налазиле по селима ариљског среза, а највише у Радобуђи. Ми још нисмо знали где се која партизанска јединица налази.

По завршеној борби с Немцима, поново смо се вратили у школу у Добрачама. Увече сам одређен на стражу у школском дворишту. Као заклон служи ми свежа хумка нашег иогицулог друга Милана Филиповића. Од Краљева смо се повлачили заједно. Био је изврстан друг, сталожен и разборит човек и храбар борац. Са много умешности успевао је тих дана да обезбеди колико-толико хране.

Ноћ је маглопита, пада нека суснежица. Наједном путем чујем неки жагор. Неко иде. Викнем: „Стој!“ Потом гласно кажем: „ПазиГ То је био први део знака за распознавање. Чујем одговор: „Пашћеш!“ Значи наши су, јер то је одиста био уговорени знак. Приђоше ближе. Било је то особље нашег санмтета. Поред неколико мушкараца у тој групи биле су и три сестре Пендић из Трбушана: Олга, Бранка и Емилија, Сестре Пендић су лепо певале и у песми често помињале своје село у коме је „свако вече прело“.

Сутрадан су у Добраче стигли родитељи неколицине омлади наца и донели неке објаве IC којима своју децу могу вратити кући. Окупатори и њихови помагачи служили су се свим средствима да нас разбију. Ни један од тих младића није хтео ни да чује да напусти борбу. Остали су причали о борби с Немцима и псовали што су нам просули вечеру.

На том терену било је више борби. У једном селу према Љубишу напали су нас четници. Брзо смо их растерали. Док смо се приближавали већој згради у центру села, чули смо запомагање. Унутра смо затекли једног лекара са женом, која је такође била лекар. Четници су их негде похватили и хтели да побију или предају Немцима. Били су прегхлашени, на ивици нервног слома,

Једне ноћи смо у Брекову наишли на четнике Божа Ћосовића, самозваног војводе „Јаворца“. Били су заноћили у једној кући крај поште. Распиштољили се, часте се ракијом, а вечера им се спрема. Узбунили су се чим су приметили нашу колону. Прескакали су ограде и поточиће и бежали у шуму. Таман смо стигли на вечеру. Домаћин у чијој се кући спремала вечера рече: „Није колге је речено, већ коме је суђено!“ Ту смо ноћ преноћили у Брекову и сутрадан преданили, а следеће ноћи кренули смо у напад на Јаворчеве четнике. Они су били распоређени по кућама испод једног брда у Шаренику. Напали смо их у зору. Излетели су из кућа као помахнители. Борба се дуго водила. Дан је већ увелико био одмакао, а они се бранили жилаво. Били су добро наоружани и имали су подршку већег броја мештана. Неке жене су ее смуцале око нас и тобоже вабиле овце, друге су махале марамама. Брзо смо схватили да су то њихови знаци којим четницима показују наше положаје. Ухватили смо и једног старца како даје неке знаке. Кад смо га притегли, признао је да су му четници дали 50 динара да им показује наш положај.

У овој борби рањен је комесар наше прве чете Божо Томић, из Приједора, Одређена је једна десетина бораца у којој је био наш борац Милојко Ђорђевић, звани „Циганче“, да рањеног Томића пренесу у болницу. Та десетина више се није вратила, у наш састав. Остао ми је посебно у сећању Драган Филиповић, гимназијалац из Чачка. Имао је свега петнаестак година. Тек завршио малу матуру. Није имао никаквог војничког знања, али није знао ни за страх. Увек је пуцао из стојећег става не узимајући никав заклон. Било ми је жао да страда па сам му показивао како да узме заклон, како да се пребацује ал да не истрчава мимо осталих У јуришу.

После рањавања Божа Томића и његовог одласка у болницу, за комесара чете изабран је професор Миливоје Урошевић.

Нешто касније сељаци су нас обавестили да се у Латвици из камиона искрцавају Немци. Вероватно се спремају да нас нападну. Похитали смо ка Вучјаку изнад Латвице и заузели положаје. Тек што смо то учинили, на супротној коси појавила се колона наоружаних људи у цивилним оделима. Нисмо били сигурни ко је то. Покушали смо узвикивањем лозинке, али одговора није било. Оценили смо да су четници. Заузели смо положаје и отворила се борба, Пушкарање је трајало доста дуго, али на, велику срећу дошло је до препознавања. Дејан Бојовић препознао је неке своје другове из чачанског Арсенала. Најгоре је препознао глас командира Слободана Боба Средојевића, који је командовао да нас хватају живе. И они су мислили да су наишли на четнике. Неспоразум је наступио због тога што је у међувремену промењена лозинка, а они за то нису знали. Била је то друга група бораца Чачанског партизанског одреда, која се повлачила преко Јелице и пристигла у Радобуђу. С том групом био је и командант Чачанског одреда Моле Радосављевић. Срећом није било жртава, Било нам је жао само муниције коју смо испуцали. Са Вучјака смо заједно кренули у Радобуђу. Негде око поноћи Немци су покушали да се пробију до нас, али смо их одбили.

У Радобуђи смо сазиали да је ту одржано саветовање и да су неки чланови Окружног комитета чачанског округа враћени на своју територију. У тој групи, како смо чули, враћени су: Моцо Вилимановић, Миле Станишић, Нико Павић, Милица Вучетић, Милић Бугарчић и Раденко Броћић. Цео Чачански партизански одред требало је да се врати на своју територију чим ова група гвшаље извештај о стању на терену.

Нисмо остали дуго у Радобуђи. Прешли смо у Бјелушу и распоређени по кућама око куће Светолика Лазаревића. Ту сам запазио Синушу Катанића, фармацеута. Био је рањен у руку.

Пошто су сви борци распоређени, позвао ме је комесар батаљона Сингер и рекао да са још два друга одем мало даље од кућа и успоставим везу са једном ариљском четом, која се налазила у близини. Пошли смо на задатак. Изненада смо угледали

једног партизана како виче на једног Цигу. Приђемо ближе и чујемо како се Цигу правда. Командир ариљске чете Јовановић, храбар и окретан борац, викао је на Цигу, а он је признавао да је од четника добио нешто новаца да под видом прошње прође овим селима и сазна где су наши положаји. Ариљски командир му је оштро запретио: „Одмах се губи! Право кући и кажи им да нас има к'о на гори листа! Нека дођу да виде колико нас има! . . .” Цига се савија, скида капу и понавља: „Хвала, господин командир! Живио господин командир. Нека те срећа чува од душмани!”

Ариљском командиру пренели смо поруку нашег комесара и усагласили знаке распознавања. Борци из ариљске чете су нас радознало гледали. Објаснили смо им колико на овом терену има бораца Чачанског одреда који су одступили преко Ужица и Драгачева. Посебно су се обрадовали кад су чули да се ту налазе и комесар Ужичког одреда Милинко Кушић и командант Чачанског одреда Моле Радосављевић.

Све се ово догађа око десетог децембра 1941. године.

Пошто смо у Бјелуши провели три дана, добили смо наређење за покрет у Крушчицу. Кад смо стигли, распоређени смо у школу и по околним кућама. Народ нас је у овом селу одлично дочекао. Хране је било у изобилју. Били су у свему пажљиви. Нашим другарицама су обезбедили да се оперу.

У школи у Крушчици нашли су се Милинко Кушић, Моле Радосављевић, Павле Јакшић и још изванредан број руководилаца и партијских радника из Ужичког, Чачанског и Краљевачког партизанског одреда.

У Крушчицу је тада стигла и Рударска чета Краљевачког одреда. Борци Рударске чете били су комплетно обучени у немачке униформе са којих су биле само поскидане ознаке. О њиховом јунаштву већ су кружиле легенде.

Задржали смо се у Крушчици неколико дана очекујући извештај од групе која је из Радобуђе отишла на терен чачанског округа. Очекивали смо и извештаје из Санџака. Нисмо имали никаквих вести шта се догађа у Ужицу, Чачку, Пожеги Гучи, Ариљу, Ивањици. . . Преносе се вести да се повлачимо за Босну. Други кажу да ћемо и ми у Санџак. Велики број бораца пита зашто се не вратимо у свој крај. Дуго траје та неизвесност.

Негде око 15. децембра био сам са Миливојем Урошевићем у патроли преко села. На путу смо нашли главицу свежег купуса. Вероватно неке иснала из кола. Узмемо главицу, расечемо напола и грицкамо успут. Миливоје узгред прича како је то здраво за чираше. Утом наиђе један сељак и види како ми једемо свеж купус. Без много околишавања позва нас да свратимо његовој кући на ручак. Ми дуго одбијемо, али он навалио и најпосле нас наговори те свратимо његовој кући. Лепо нае је угостио, разговарао с нама отворено, добронамерно и поштено. Било му је посебно

мило кад је чуо да је Миливоје Урошевић профеоор по занимању и говорио је да је то велика срећа кад једна војска има и „учевие л>уде“.

Враћајући се према школи, срели смо Рударску чету. Питамо их где су кренули, а они кажу да иду за Босну. Миливоје Урошевић и Павле Јакшић познавали су се од раније, јер су оба били профеоори. Миливоје пита Јакшића куда је пошао, а Јакшић каже: „Идем с војском, командант без војске није ништа!“ Рече да су Милинко Кушић и Моле Радосављевић остали у школи у Крушчици, да још нема нргкаквих вести ни са које стране.

Опет се говорило да ће Чачански одред да се врати на своју територију. Наређено је да се борци Чачанског одреда поетроје у школском дворишту. Командант Моле Радосављевић извршио је смотру, поздравио, кратко се посаветовао са командирима и затим је наређен покрет. Изашли смо из школског дворишта и кренули према Клисури, између Ариља и Ивањице. Било нае је у тој колони између 120 и 150 бораца. Застали смо у једном шумарку. Командант Моле Радосављевић је тада рекао да је на једном састанку у Радобуђи одлучено да се Чачански одред врати на своју територију или да крене за Саицак. На нама је да изаберемо.

Већина се одлучила за повратак на територију чачанског краја.

Наставили смо према Дивљаци. ..

Гојко ВУЈОВИЋ